

TERRA RUBRA



Full informatiu de la Vila de TARROJA - Any 16 - gener-febrer de 2005 - Núm. 92

EDITORIAL

Estem celebrant els quinze anys!

Gairebé sembla que no pugui ser.

Vàrem començar sense pretensions i encetàrem un camí sense preveure'n la durada que podia tenir.

La presència de Charles Merrill a la Segarra va ser la motivació decisiva per iniciar la nostra publicació Terra Rubra entorn d'un tema, prou arriscat i complex, com tot el que gira entorn de Colom, descobridor d'Amèrica.



A més lligava perfectament amb la idea de fer recerca local i comarcal.

Durant aquests anys s'ha fet bona feina, molt més si tenim en compte que la investigació es fa sense suport i, per tant, tota col·laboració, per petita que sigui, hi és ben acollida.

Els investigadors són els qui fan la feina més difícil i són ells els qui han aconseguit que, referent a Colom, la tesi catalana es pugui presentar cada vegada amb més arguments i amb més coherència i, encara que s'hi mostrin divergències, es van sumant.

De tant en tant el tema colombí és notícia a nivell mundial per alguns reportatges que s'han fet. És bo que se'n parli i es posin cartes sobre la taula.

De vegades podem pensar que el nostre plantejament és dels més raonables, però fa falta que els altres l'acceptin.

Des d'en Charles Merrill fins a Jordi Bilbeny, en aquests darrers quinze anys, hi trobem una diversitat de persones que han fet i fan recerca en aquest camp, amb aportacions molt notables.

Nosaltres estem amb ells, els agraïm el seu esforç i els demanem que no parin.

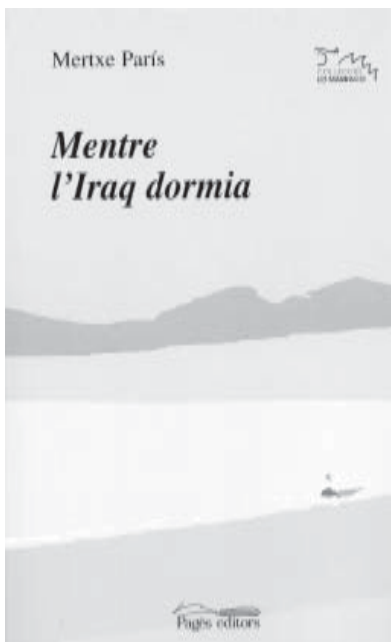
Amb el desig de seguir col·laborant en favor de la cultura esperem celebrar més aniversaris.



NOTÍCIES

• *Mentre l'Iraq dormia* és el títol del llibre que el passat dia 6 del mes de desembre es va presentar a la Sala Municipal de Tarroja. La seva autora Mertxe París, el passat mes d'agost va ser veïna de la nostra població durant una mesada, per a concloure la seva obra. Els vilatans la vàrem acompanyar a la presentació del seu primer llibre i també vàrem tenir l'oportunitat de felicitar-la pel naixement de la seva primera filla.

Enhorabona des de la nostra revista Terra Rubra, et desitgem molts d'èxits, editorials, i en la teva vida familiar.



• El mes de desembre, els vilatans tarrogens es pogueren nodrir abastament de la quantitat d'actes que tingueren lloc a la Sala de la Vila, entre ells, una **videoconferència sobre el càncer**, amb la presència de la doctora Balil. L'acte fou força interessant. La nostra salut tal vegada està passant actualment per un bon moment, però d'alguna manera tampoc ens és aliè aquest futur que no podem saber el que ens depara. Tenir coneixement i aprendre a conviure amb aquesta realitat, ens pot ajudar a comprendre i ser més solidaris amb els que la pateixen.

• També el passat mes de desembre, dia 8, Herbolife, ens proporcionà una xerrada -col·loqui sobre: **La importància de la nutrició**, amb degustació de productes naturals i sorteig inclòs per a una neteja de cutis per als assistents, amb els productes naturals de la mateixa marca.

• Com que no tot s'acaba amb la salut, la nutrició i la cultura, també per les rodalies de les festes nadalenques, pels qui volen posar el toc de detall a la casa, se'ls convocà a un taller de decoració i espelmes, a la sala de la Vila. Un mes de desembre, com podeu veure ple a vessar de propostes, que foren prou ben aprofitades.

• Tampoc quedà endarrere la xocolatada per la causa "Marató TV3". Segueix l'esforç perquè cada any pugui ser més generosa i solidària.

• "El Niu del Pa" és la botiga que s'ha inaugurat a Guissona al carrer de Lleida núm.22. Volem donar l'enhora-bona als seus propietaris, veïns de Tarroja, Susana Gonzalez i Alberto Aldea, que la sort i les ganes de donar un bon servei els acompanyi.

• Com s'ha fet ja costum a la nostra vila, el dia darrer de l'any s'acomia el 2004 i donà la benvinguda a l'Any 2005, amb el sopar i xerinxola. Fou celebrat amb força concurrència i sobretot amb bons desitjos per l'any que hem començat.

• Esperem que pel proper número de TR puguem gaudir ja de la plaça de l'Església re-

centment arranjada, amb tota mena de detall. El caire de reforma pinta prou bé perquè els tarrogencs ens en sentim satisfets.

• **Defuncions:**

El dia 3 de gener morí, a la Residència de Verdú, als 88 anys Laura Guirado i Talavera, veïna de Tarroja. El nostre més sentit condol als familiars.



Full informatiu de la Vila de Tarroja

Consell de Redacció: *Josefina Carulla, Josep Coma, Josep Condal, Narcís Saladrígues, i Mercè Torra.*

Col·laboradors: *Jeroni Artigas, Josep M. Llobet, Ramon Castellà, Jaume Secanell, Alba Vallés, Núria Verdés i Ramon M. Verdés.*

Correcció: *Servei Comarcal de Català del Consell Comarcal de la Segarra*

<http://www.terrarubra.org>

c/e: revista@terrarubra.org

Els articles publicats reflecteixen únicament l'opinió de llur signant.

Núm. de compte per als subscriptors: 2013 0315 22 0200665270

Edita: «Comissió d'Estudis Tarrogencs»

C/ de l'Església, 1 - Tel. / Fax 973 52 00 65 - 25211 TARROJA

Muntatge i impressió:

Saladrígues, S.L. - Ctra. de Preixana, s/n - 25250 BELLPUIG

Dip. Legal: L-2107 - 1990



Consell
Comarcal
de la Segarra



Ajuntament
de Tarroja



ELS SENYORS DEL FEU DE BELLVERT I MONTROIG

El fogatjament de 1381 dóna en conjunt la població d'Utxafava i els Obercs (avui Vila-sana, al Pla d'Urgell) i de Bellver de Sió, a la Segarra: tot plegat 21 cases, de les quals 12 devien correspondre a Utxafava i 9 a Bellver, ja que així figuren en l'anterior i proper fogatjament de 1378.

D'on prové aquesta estranya unió? Simplement del fet que el 1381 ambdós pobles pertanyien al mateix senyor, els hereus de Dalmau de Mur, mort feia poc. Com havia arribat a les seves mans és una història llarga i complexa.

Bellver (de Sió) i el veí poble de Montroig eren un feu honorat, o sigui sense contraprestacions, concedit per Jaume II a Ramon II Alemany, senyor de Guimerà, el 1296. A la seva mort el feu no passà a l'hereu Guerau Alemany (dit Gueraldó, fill o germà de Ramon II Alemany), sinó a l'esposa, Berenguera, tornada a casar amb Bernat d'Anglesola, en nom propi i de la filla anglesa, d'acord amb una sentència arbitral entre emesa

per Guillem IV d'Anglesola, senyor de Bellpuig, l'any 1307. A través d'aquestes i del seu marit i pare, l'esmentat Bernat d'Anglesola, el feu de Bellver i Montroig va pervenir al nebot d'aquest Ramon II (Ramonet) d'Anglesola, senyor d'Utxafava.

La baronia d'Utxafava provenia dels Anglesola de Bellpuig a través del dot de dues generacions de cabalers: el 1236 Guillem II d'Anglesola, senyor de Bellpuig, creà per al seu fill segon, Berenguer Arnau, la baronia de Butsènit, que comprenia aquest poble i el d'Utxafava; al seu torn, a la mort de Berenguer Arnau, la baronia es va tornar a repartir entre l'hereu, Berenguer Arnau II, senyor de Butsènit, i el fill segon, Ramon, primer senyor de la petita (per no dir misèrrima) baronia d'Utxafava. Tot i això, Ramon I d'Anglesola, senyor d'Utxafava, se'n va sortir prou bé: sembla que el feu de Bellver no només va pervenir a la família per l'herència de l'oncle Bernat, sinó també pel seu empenyorament a Ramon I d'Utxafava, tema del qual la documentació no parla massa, perquè un feu reial no podia ser empenyorat sense permís del monarca, que no consta que s'hagués demanat en aquest cas.

Fos com fos, Ramon II d'Anglesola era senyor d'Utxafava i de Bellver, però de manera diferent: Utxafava era una senyoria alodial o sigui en plena propietat, mentre que Bellver era, com ja hem dit,



Església de Bellver de Sió

un feu honorat, sobre el qual el rei mantenia uns certs drets.

Com que Ramon II d'Utxafava morí sense fills, la seva herència inicià una erràtica peripècia successòria, bona mostra de la debilitat davant la mort fins i tot dels potents de l'època. L'herència de Ramon II passà a la seva mare, Sibil·la de Mur. A continuació, en menys d'un segle, foren senyors de la baronia Simó de Mur, nebot de Sibil·la, els seus fills Acard i Dalmau i la mare d'aquests, Elisenda de Queralt, que residia a Valladolid com a cambra major de la infanta Elionor, casada el 1375 amb el príncep Joan de Castella (el futur Joan I). En el seu testament, signat el 16 d'agost de 1378, Elisenda de Queralt nomena hereu el seu nebot, Dalmau de Queralt. Aquest, després de tenir més d'un problema a Utxafava, es va vendre la baronia a Pere de Casaldàliga, mercader de Lleida, però retingué el feu de Bellver i Montroig.

Justament aquest mateix any 1378 el rei intentà recuperar el feu: Pere el Cerimoniós sempre va anar curt de diners, però aquells anys més que mai, de manera que en buscava sota les pedres. Per tant, amb l'excusa que s'havien produït irregularitats, va iniciar un procés de reversió del feude a la corona. Segurament no li interessava tant la recuperació com obtenir alguns diners a canvi de legalitzar una sèrie de transgressions. Les acusacions eren diverses, les més corrents reclamacions per traspàs de béns sense el permís del rei (firma de senyoria) i el corresponent pagament; però també acusava Dalmau de Mur d'haver carregat els pobles amb l'obligació de respondre de molts deutes

seus, de manera que corrien el perill de despoblar-se, fet que hauria estat contrari als interessos del rei.

L'esca de la intervenció reial va ser però la venda feta el 1365 per part d'Elisenda, vídua de Simó de Mur, i el seu fill Dalmau, de la pau i treva, host, cavalcada i crida que tenien sobre la quadra que havia estat dels Cortit, donzells de Balaguer i que Bernat Cortit havia venut a l'apotecari de Cervera Jaume de Berga. Una quadra era una gran propietat dins d'una senyoria o feu



Castell de Mur (Pallars Sobirà)

i per tant el rei no digué res mentre la venda només afecta els béns, però protestà quan s'hi afegí, com hem vist, la venda dels drets feudals "en persones no capaces ne abtes a tenir feu", o sigui no nobles.

Tanmateix, no sembla que el rei en tregués res: el plet es va eternitzar, com era costum i encara el 1592 i el 1605 hi ha cartes de la batllia reclamant als Queralt la documentació per la qual estan en possessió del feu!

GASPAR FELIU



TARROJA, NEGOCIS, OFICIS I COMERÇOS - III

Vaqueria: A la carretera de Cervera a Guissona en l'indret d'avui cal Xelis, l'any 1931 van tornar de Barcelona la família Farré-Profítós. Anys abans, aquesta família, l'avi Miquel Farré i Anguera que havien viscut a ca l'Apo-tecari, per circumstàncies polítiques, van haver d'anar a viure a Barcelona.

L'any 1931, el seu fill Josep Farré amb la família, va tornar a Tarroja i després de la posta a punt de la casa de la carretera, amb espai suficient, ja que sembla que des d'un principi la construcció era concebuda per fer tres cases, que l'avi Miquel havia ja edificat, -d'aquí que s'hi roben les tres grans portalades- inicià l'afer de la vaqueria. Quatre o cinc vaques eren suficients per a les necessitats de llet que la població requeria.

Fins l'any 1941 es mantingué el negoci de la vaqueria, fins que aquest donà pas al nou comerç de la Trencadora.



Tot i que en tenim poques dades, cal també recordar que cap als anys cinquanta, al carrer Baix, cantonada del carrer Sant Macari, durant un temps, hi hagué una vaqueria propietat de cal Secanell. La venda de llet per a consum, no fou un gran negoci i també es va tancar.

Trencadora d'ametlles: Com hem dit anteriorment, fou la família Farré-Profítós, qui féu funcionar la trencadora d'ametlles, des de l'any 1941 fins al 1974, amb una activitat prou productiva. Les ametlles eren comprades directament dels pagesos de les rodalies i un cop trencades i triades eren exportades a Reus i a Barcelona.

L'activitat de la trencadora, més que mesurar-la per la quantitat de sacs que es comptabilitzaven d'ametlles, ho farem per la quantitat de persones que hi treballaven en la tria i emmagatzemament d'aquest fruit. Recordem: el Manel de cal Pont, la Candeta, la Sisqueta de cal Calces, la Quima de cal Miret, la Laieta de cal Pont, la Matilde de cal Sileto, la Trinitat de cal Balada, la Maria de cal Cisteller, l'Ignasia de cal Hermano i també el seu marit, i de fora vila el Ramon de Guissona.

Com podem comprovar l'índex de dones treballant fora de casa, respecte dels homes és força alt. També resta tancada.

Fusters: Sembla que el primer que es recorda és l'Anglarill, i el seu local de fusteria ocupà el cobert de la Rectoria, avui cal Josep del Martí. No sabem quan de temps va treballar a Tarroja, però tenim notícia que en tancar la fusteria se n'establí un altre de fora vila, que ocupà un cobert de cal Coma. Uns anys després un mateix fill de l'Anglarill s'establí de fuster seguint l'ofici del seu pare, també a la nostra vila i en un cobert del carrer del Raval, al costat de ca la Carme.



Uns anys abans de la guerra (per posar una referència) la família de cal Banivell va construir l'actual casa de ca la Juanita, per al seu fill Salvador Torres, en els baixos de la qual hi va treballar de fuster durant uns anys. L'ajudava en el taller de fusteria com a treballador, un veí de la Prenyanosa.

Més endavant mort a la guerra el Salvador Torres. Quedà a la fusteria el seu fill i el dit treballador que seguiren el negoci durant uns quants anys més.

De Fonolles arribà a Tarroja la família Coma per treballar la terra de cal Sarró (mitgers). El seu fill Alfons aprengué l'ofici de fuster i s'implantà a la vila. Pel seu bon tarannà, la solidaritat que sempre mostrà a tot-hom i sobretot per ser molt bon coneixedor del seu ofici, aviat es trobà sobresaturat d'encàrrecs que li feien els habitats de la vila i molts més de la comarca.

Avui segueix en l'ofici el seu fill Joan, en el mateix local de la plaça Nova. Que sigui per molts anys!

Estanc de tabac: Monopoli estatal d'explotació i venda de determinats productes, (en el nostre cas de tabac). Una sèrie de lleis en regulaven la venda i no n'eren permeses les importacions. A l'estanc a part de tabac es venia segells mòbils i de correu i efectes timbrats. La fabricació i venda de llumins era inclosa en el monopoli fins als anys seixanta.

L'augment de consum d'aquest producte convertí el monopoli en una font important d'ingressos, sobretot per a l'estat. Llavors ningú es ficava amb els fumadors, ni es reivindicava un lloc especial per a ells, ni se'n sabia res dels fumadors passius.

També Tarroja tenia un estanc, una vídua de cal Teixidó l'explotà durant anys. Situat a cal Jaume del Moixet actual, sembla que va ser tancat quan la vídua ja no va poder continuar a causa de l'edat. Fou llavors traspassat a cal Vicent i l'Andreu el continuà força anys encara.

A causa del seu tancament, Tarroja perdé un altre establiment per sempre.

Barbers: En aquest ofici déu ni do dels que s'hi trobaren.

- Un cavaler de cal Mingo
- El pare de l'Aleix de ca l'Espardeyer
- Un altre anomenat Vicente, que la seva mare -mestra- era filla de cal Ramonàs.
- També tingueren barberia a ca la Juanita
- El darrer fou l'Aleix Llorens, que exercí en l'ofici, primer a la barberia de la plaça Nova i després al carrer Baix, lloc on es retirà del treball.



Tenda de comestibles: La primera tenda de comestibles que conservem en la memòria, estava situada al carrer Baix, a l'indret de cal Xambó, la inaugurà la mare de l'Andreu de cal Vicent. La tenda subministrava el consum bàsic de necessitats que les pròpies famílies tarrogenques demandaven. Amb el temps es traslladaren a l'actual cal Vicent, al cap de la plaça de l'Església, carrer de la Rectoria i obriren alhora un bar, al costat mateix de la botiga.

La mateixa tenda fou traspassada a la família Segura-Dalmases de cal Paluet, que seguí funcionant uns anys més.

L'any 1945 també la família Farrè-Profittós inaugurà en un local al mateix costat de la trencadora d'ametlles, una botiga de comestibles, que englobava al mateix espai, comestibles, carnisseria i merceria.

Van ser contemporànies, ens caldria confirmar, si totes tres tendes de comestibles, també cal Marxant, al carrer del Raval, posteriorment aquesta família es traslladà a Barcelona i tenda i habitatge va ser venuda a la família Vilardosa-Llenes que seguí la venda de comestibles (ca la Teresina) fins a finals de segle XX

Al mateix temps també ca l'Aleix, al carrer Baix, obrí tenda de queviures, amb taulell per a tocineria i pollastre.

Ca la Teresina i ca l'Aleix han estat les dues darreres tendes de comestibles o queviures que s'han tancat a Tarroja, els darrers anys del segle.

Cal dir que en totes aquestes botigues, a part de comestibles, s'hi trobava l'apartat per a merceria, amb un bon assortit de betes i fils de tota mena.

JOSEFINA CARULLA I PORTA





LA CESSIÓ A LA CORONA DEL DUCAT DE VERAGUA

*Adverteixin els que de Déu
jutjant els càstigs grans,
que no hi ha termini que no arribi,
ni deute que no es pagui*

L'any de 1552 l'Almirall Lluís Colom, nét del Descobridor nascut a l'illa antillana, va venir a la península per primera vegada per fer-se càrrec dels negocis familiars a la cort. Va deixar la muller, Maria de Mosquera -amb qui s'havia casat l'any 1548 a la recent catedral inaugurada de Santo Domingo- i els fills a ultramar.

Estant a la cort va conèixer Anna de Castro i Osorio, filla dels comtes de Lemos, (1) amb qui va pretendre casar-se el 1554, al·legant que els seus dos anteriors matrimonis no eren vàlids. Aquest fet va donar motiu que les autoritats espanyoles -sobretot el rei Felip II- consideressin Lluís Colom com un delinqüent. Per aquest motiu fou acusat de bigàmia, detingut i empresonat. S'inicià, aleshores, un procés judicial el dia 17 d'agost de 1554, dirigit pel fiscal general de l'Estat, Jeroni de Contreras, procés que no acabaria pràcticament fins a la seva mort. (2)

La dama, Anna de Castro i Osorio, era una filla de Alvaro de Osorio, comte de Lemos, cavaller de l'ordre de Sant Jaume, fill de Lluís Osorio, bisbe

de Jaén, descendent de la casa comtal de Trastàmara. La mare era Beatriu de Castro Enríquez, comtessa de Lemos i de Sarrià; també de Roderic de Castro, bisbe de Zamora i Cuenca, cardenal arquebisbe de Sevilla i fundador de la Companyia de Jesús a Montforte de Lemos.

El més notable d'aquesta relació és la seva coincidència amb la renúncia o cessió del ducat de Veragua a la Corona. Per mediació de la virreina Maria de Toledo i Roxas, li havia estat atorgat per l'Emperador, mitjançant la compensació de set mil ducats de renda anual -possiblement, per a fer front a les necessitats econòmiques de la família en aquells moments, just amb l'interès d'Estat per aconseguir aquest territori i nomenament-. Tenim constància documental que el 28 de setembre de 1556 l'Almirall Lluís Colom va donar un poder a la comtessa de Lemos per poder cobrar aquesta renda de la Casa de Contractació. (3)

Posteriorment continuaren les donacions a favor d'Anna de Castro, com una instal·lació de "ingenio" de sucre anomenat Nostra Senyora de Montalegre que el seu pare i virrei d'Índies, Diego Colom, havia fundat a l'Espanyola. (4) Actes que foren considerats com de dependència de dita família i



contrària als interessos polítics. Sobretot a autoritzar el cobrament de les rendes que provenien de les Índies, la representació en els plets amb la corona, en les audiències reials o en les del Consell de la Reial Audiència. (5) Motius més que suficients perquè el sobirà aprofités per obrir un procés criminal i posar Lluís Colom sota arrest preventiu als castells d'Arévalo, Medina del campo i Simancas, fins esperar la sentència definitiva.

En el 1559, estant presoner en el castell de Simancas, Lluís Colom va entrevistar-se amb Francesc de Borja, Comissari general de la Companyia de Jesús. Aquesta va aconseguir rectificar la seva actitud i que trenqués els vincles amb Anna de Castro. De manera que, l'antic duc de Gandia i virrei de Catalunya, aparentment, va acon-

seguir la seva conversió per mediació d'alguna garantia de llibertat. Pacte que inclouria que fossin revocats tots els poders donats a la comtessa de Lemos i que quedés sense efecte la demanda de divorci amb Maria de Mosquera.

Fou un període en què Lluís Colom, tercer Al-

mirall d'Índies, va fer també donació d'unes cases, documents familiars importants i la biblioteca creada pel seu oncle, l'humanista Joan Colom, a la dita Companyia de Jesús. Donació registrada pel notari Francesc Sánchez de Simancas el dia 6 de maig de 1559. (6) Notícia que va arribar ràpidament al Vaticà per mitjà d'una carta del secretari de la Companyia, Joan de Polanco, a un altre jesuïta, Alfons Salmerón, resident a Nàpols, en la qual declarava: "...nos ha dado una biblioteca muy famosa que allí tiene, donde hay 14.000 volúmenes y cerca de 300 escudos de ingresos, para reparaciones anuales (...) el cual en prisión en el castillo de Simancas ha hecho los Ejercicios Espirituales con gran fruto y ha tomado tal afición a la Compañia que guarda el modo de vivir de ella en todo cuanto puede..." (7)

L'esperada sentència fou donada el 4 d'agost de 1563, condemnant-lo a l'exili i a complir un servei militar a Oran durant un període de cinc anys. Va sol·licitar viure a Madrid li fou denegat, com també el privilegi de poder sortir a camp obert durant la seva malaltia en el captiveri.

Després d'haver passat per diverses presons sense aconseguir la llibertat, va decidir de tornar a afirmar-se amb la seva actitud anterior, i desafiant les conseqüències va decidir de casar-se per l'església amb Anna de castro i Osorio el 9 de setembre de 1563. Acte que tot seguit fou considerat de rebel·lia a l'autoritat reportant-li un càstig més sever encara: deu anys d'exili al presidi d'Oràn. On fou traslladat en el mes de maig de 1567, del qual ja no en sortiria en vida.

Abans de partir cap a l'exili va intentar arreglar el casament d'una filla seva que l'acompanyava en la desgràcia, amb Diego de Ascuña, (8) gentilhome de la Cambra del rei, d'una important família enllaçada amb la casa reial portuguesa, però li fou im-

pedit. Aquesta filla ingressà com a monja en el monestir de Sant Quirze. En aquestes hores baixes, l'Almirall solament tingué un avalador, en Sanç de Cardona, marquès de Guadalest i Almirall d'Aragó, casat amb la seva germana Maria Colom i Toledo. (9) A aquesta, finalment, foren a parar els deutes, i algunes propietats d'aquest polèmic dominicà, descendent legítim i directe del Descobridor.

ALBA VALLÈS I FORMOSA

Bibliografia i Notes

1. Voldriem destacar aquí que a la capella del convent del Carme de Peralada (Empordà) s'hi troba una urna amb dos escuts amb els senyals de la Casa de Limós (que és de llimó), on es pot llegir "Hic iacet honorabilis dominus Bernardus de Limos nues qui obit in villa Balneorum de Arulis prima die mensis octobris anni domini MCCCCXIII cuius anima requiescat in pace. Amen." Bernat de Limos era fill de l'uxier d'armes del rei Pere el Cerimoniós.

2. La indòmita vida de Lluís Colom va inspirar posteriorment al frare mercedari Tirso de Molina (pseudònim de Gabriel Tellez) en la creació de la seva obra "El burlador de Sevilla", segons l'historiador dominicà Emilio Rodríguez de Morizi. Donat que aquest autor teatral del Segle d'Or espanyol va viure a Santo Domingo, va conèixer la família i va tenir a les seves mans l'expedient del seu procés judicial. Aquesta obra inspiraria a altres escriptors i artistes, com el romàntic Zorrilla (Don Juan Tenorio), Dumas (Don Juan de Mañara), Molier (Don Juan), fins i tot el músic Mozart.

3. AHPV. Protocolo de Francesc Cerón, leg.137, fol.227.28-IX-1556

4. AHPV. Protocolo de Francesc Cerón, leg.136, fol.500.I-VIII-1556

5. AHPV. Protocolo de Francesc Cerón, leg.137, fol.275.28-IX-1556

6. AHPV. Protocolo de Francesc Cerón, leg.189, fol.638.16-V-1559

7. AHSI Epistolae Salmeronis, I, 287. De Joan de Polanco a Alfonso Salmerón. Roma, II-IV- 1559

8. AHPV. Protocols de Francesc Cerón, leg.133, fol.1510.30-V-1555

9. Arxiu de Protocols Notarials de l'Il·lustre Col·legi de Notaris de Barcelona



Catedral de Santo Domingo



NOVES INVESTIGACIONS SOBRE LA CATALANITAT DE LA DESCOBERTA

IV Simposi sobre la Descoberta Catalana d'Amèrica. Arenys de Munt, Sala Municipal, 20 de novembre del 2004

Ja hem celebrat la quarta edició del simposi anual sobre la descoberta catalana d'Amèrica. L'obertura de l'acte va anar a càrrec del batlle d'Arenys de Munt, Andreu Majó, i d'En Josep Font, secretari de la Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya. Aquest any el simposi ha estat presentat per l'Albert Balcells, catedràtic d'Història Contemporània de la UAB, que ens ha introduït breument a les explicacions de la història oficial. Sempre va bé refrescar la memòria abans d'endinsar-nos de ple en les noves investigacions que ens demostren que aquesta versió oficial de la història ha estat manipulada.

La primera ponència es titulava "Ferran Cortès, Príncep de Catalunya", i ens la va oferir l'enginyer químic Carles Camp. En Camp ens ha parlat, doncs, de l'anomenat Hernán Cortés, conqueridor de Mèxic, i ens ha alertat de les incongruències que envolten la seva història, especialment els seus orígens. Segons la versió oficial, En Cortès era un pagès extremeny, el nivell de 'noblesa' del qual era molt baix o fins i tot inexistent. Les propietats dels seus pares produïen 5.000 meravedisos a l'any en forma de blat, i Fernand Braudel considera que, en aquells temps, una família que ingressés menys de 7.500 meravedisos l'any podia ser considerada pobre. Hi ha una evident contradicció, doncs, quan En Ferran Cortès, en una declaració feta el 1533, diu que va heretar unes propietats de 400.000 meravedisos del seu pare i 10.000 ducats de la seva mare. En aquell temps, la riquesa material d'una persona era

directament proporcional al grau de noblesa que tenia. I, segons la història oficial, ens trobaríem davant d'un d'aquells 'hidalgos' pobres que els encantava presumir de noblesa i d'avantpassats il·lustres, gent de la qual fa burla la novel·la picaresca del segle XVI.

Hi ha molts altres aspectes poc clars sobre la família d'En Cortès. Una versió diu que el seu pare, Martín Cortés, i la seva mare, Catalina Pizarro Altamirano, eren de Salamanca. D'aquesta manera, se'l relaciona amb una família salmantina anomenada Rodríguez de Varillas, que tenia barres a l'escut d'armes, i així es pot explicar per què hi havia barres a les armes d'En Cortès. Una altra versió, però, diu que els seus pares eren de Medellín. Segons sembla, era fill únic i va estudiar dret a Salamanca, però no surt en el Registre d'Estudiants d'aquells anys i, si sembla contrastat que era jurista de formació, de moment no podem saber on va estudiar realment.

Explica En López de Gómara que el 1504, amb dinou anys, En Cortès va passar a les Índies, amb direcció a Santo Domingo, aleshores capçalera de la conquesta americana. Allà, es va estatjar a casa del governador Ovando i, després de participar al costat de Diego Velázquez en una campanya militar, el Governador li va donar indis i "l'escribania de l'ajuntament d'Azua". O sigui, que li va garantir uns ingressos i li va donar més terres. Més endavant, Diego Velázquez el va pressionar perquè dugués els comptes del Rei.

Malgrat haver viscut a l'Espanyola fins al 1511, segons ens diu Gómara, i del 1517 fins al 1519, any en què va sortir a conquerir Mèxic,

En Hugh Thomas diu que “no s’han conservat documents oficials amb el nom d’En Cortès”. A més, en Frank Moya Pons fa un estudi sobre l’Illa Espanyola i troba que al segle XVI no apareix cap Cortès absolutament per enlloc.

L’any 1511 el Virrei Jaume Colom va enviar En Diego Velázquez a conquerir Cuba, i En Cortès hi va anar “com a oficial del tresorer Miguel de Passamonte, per tenir cura dels quintos i la hisenda del Rei; i encara el mateix Diego Velázquez li ho va pregar”. Més endavant, li suggerí a En Carles I que es construís l’“imperi de Mèxic” juntament amb l’“imperi de Alemanya” (escrit com el català: “Alemanya”).

Durant la conquesta de Mèxic, després del desembarcament, En Cortès va cometre un acte heroic: fer enfonsar les naus amb les quals havien arribat, perquè ningú no tingués la temptació de desertar i tornar-se’n a Cuba. Podem establir un paral·lelisme entre això i el que En Bernat de Rocafort, cap dels almogàvers, havia fet el juny del 1305 a Gal·lípoli, Grècia.

Ens diu Gómara que En Cortés “Va arribar a Espanya a la fi de l’any 1528, estant la cort a Toledo”; i, més endavant, ens explica que “féu l’Emperador molt bona acollida a Fernando Cortés, i fins el va anar a visitar a la seva posada”. Precisament, en Carles I havia marxat de Toledo el 12 de febrer del 1526 i on realment residí aquell any va ser a Catalunya o Aragó, ja que aquell any hi havia Corts a Montsó. Fou a Montsó on Carles I refusà de donar-li el títol de Virrei, encara que en Gómara fa servir el títol de “governador”. Recordem que virrei i governador eren càrrecs catalans, als quals només tenien accés els nobles de sang reial.

Amb aquestes i moltes altres proves, En Carles Camp arribava a la conclusió que el Cortés que va conquerir Mèxic no podia ser el fill d’un pagès ni tampoc extremeny, perquè les seves vinculacions amb Catalunya el fan

català (igual com ho va ser la conquesta de Mèxic). Era, doncs, un català molt proper a la família reial catalana, duia les seves armes i era un Príncep. Havent investigat detalladament sobre la seva família, En Camp creu que és plausible que fos un Arenós, un Aragó i Arenós, descendent directe d’En Jaume II.

La segona ponència duia com a títol “Cristòfor Colom, la pólvora i les espingardes”, i va anar a càrrec de l’enginyer de sistemes Manel Capdevila. Segons En Capdevila, és del tot segur que En Colom va portar algunes armes durant el primer viatge. Sabem que el segon es va organitzar a Barcelona, però no queden registres on s’esmentin les armes que duia ni qui les va subministrar. En els documents dels seus viatges s’esmenten dos tipus d’arma de foc: “espingardes” i “bombardes”. Sembla evident, per molts documents, que les seves armes, així com les de la conquesta d’Itàlia, eren catalanes.

Als documents que parlen d’armes hi ha moltes paraules d’origen català. Per exemple, al Tratado Histórico de las Armas, de Casariego, hi trobem “tomba” (que, tot i així, també podria tenir origen italià) i “mascle” (que només pot venir del català). Dins del lèxic d’armes i armers, hi ha altres paraules del castellà del segle XV que també tenen un clar origen català: martineta, artilleria, fogó, canó, cantonera, caçoleta, baqueta, bombeta, caxeta, portavis, pedreñal, etc. Trobem noms com “arc de tro”, “balesta de tro”, “espingarda”, “trabuc”, “passavolant” o



Hernan Cortés

“sanmiquel”, derivats de màquines de torsió o de contrapès. A més, la paraula “artilleria” no existia en castellà al llarg del segle XV.

En Coromines deixa ben clar que la paraula “pedernal” ve del català “pedrenyal”. Ara bé, quan parla de “bombarda” s’equivoca: la defineix com a derivada de “lombarda”, d’acord amb altres filòlegs europeus. Tenim, però, proves que aquesta etimologia és incorrecta. La crònica d’En Pere el Cerimoniós, per exemple, narra que durant la seva guerra amb Pere el Cruel les galeres castellanques que estaven assetjant Barcelona (1359) tan sols tenien unes “brigoles” a popa amb les quals llançaven algunes pedres, que produïen la mofa dels assetjats en caure a la platja sense fer cap mal, mentre que les catalanes ja tenien “bombardes”. Així, doncs, aquesta falsa etimologia ha reforçat la teoria que la pólvora ve del nord d’Itàlia, però la ruta perfectament documentada és la Xina – països àrabs – Catalunya. Els historiadors castellans han fet costat a aquesta desviació històrica.

En Manel Capdevila afirma que és evident que la pólvora ens va venir de la Xina, com moltes altres coses. Els seus components es troben fàcilment a Europa, però tant el procés de purificació del “salnitre” com la seva posterior barreja amb sofre i carbó vol coneixements d’alquímia, i és conegut que l’alquímia, com altres ciències, va ser introduïda pels àrabs a Europa durant l’edat mitjana, a través de la Península Ibèrica (amalgamades de cultures properes, com Grècia, o llunyanes, com la Xina o l’Índia).

Els europeus que van viatjar a Espanya buscant coneixements, com Adelard o Chaucer (que sabem que va estar a Montserrat) i que són els que van portar els coneixements àrabs a Europa i Anglaterra, els van copiar de les traduccions llatines dels nostres monestirs. Dominar l’àrab amb mestria no estava al’abast d’un viatger ocasional; els nadius sempre els

portaven avantatge i, d’una manera especial, els jueus que estaven a cavall d’ambdues cultures. Catalunya, repartida a ambdues bandes dels Pirineus, va tenir el paper d’“últim tenidor” d’aquestes ciències abans que passessin a Europa.

Segons En Capdevila, si la pólvora hagués vingut d’Itàlia, com alguns sostenen, hauria estat aquest país el que hauria conquerit els territoris de la Corona d’Aragó i no al revés, com va passar en realitat. El nom “pólvora” castellà és una paraula catalana que en castellà significa “polvo” (obtingut amb la mà de morter). El seu component més crític, el “salitre” ve del català “salnitre”, segons el DRAE. D’aquests indicis, en podem inferir que la pólvora va ser introduïda a la part cristiana de la Península Ibèrica a través d’un país de Catalunya.

El ponent també va parlar de la possible catalanitat de la paraula “arcabús”. Si no ve de l’àrab (en alguns textos se l’anomena “alcabús”), cosa dubtosa per a un invent del segle XV, podria venir del català “arc-a-burs”, com a continuació dels noms anteriors donats a armes de foc en català (arc de tro i balesta de tro). “Burs” en català significa “sacsejada”, i encara avui els caçadors catalans fan servir l’expressió “tirar de bursada” quan tiren sense posar-se l’escopeta a l’espatlla.

La tercera ponència, la d’En Jordi Indiano, es va intitular “Colom i la seva relació amb Portugal”. L’Indiano afirmava que, si sabem per En Català i Roca que alguns dels germans del Descobridor participaren de forma molt activa en la guerra contra Joan II, no és d’estranyar que En Colom mateix també hi prengué part des d’un bon començament, com així fou. Segons En Mitjana de las Doblas, En Colom fou armat cavaller l’any 1463 pel rei Enric IV, a l’inici de la guerra civil. Per En Lluís Ulloa, sabem que En Colom, català, i antic corsari, “havia estat com a rebel al servei del conestable de Portugal, fill de Pere el Viatger

i nebot d'Enric el Navegant". *També serví el rei Renat d'Anjou, cridat per la Generalitat després de la mort del Conestable, el juny de 1466, segons es desprèn d'una carta que el mateix Colom adreçà als Reis Catòlics, on reconeixia que havia lluitat sota les ordres d'aquell rei, la qual cosa implica que també serví el rei de França.*

Tenim constància de la participació d'En Colom a la guerra civil des de l'any 1463 fins, com a mínim, l'any 1470. Finalitzada la guerra, sembla que marxà cap a Sicília amb el seu germà Lluís (el Bartomeu de les cròniques). En Washington Irving defensa que En Colom arribà a Portugal l'any 1470, és a dir entre cinc i set anys abans de la data més o menys acceptada per tothom. El que no ens diu aquest autor és d'on treu aquesta informació, que no tindria res d'inversemblant si pensem que la guerra a Catalunya estava donant un tomb inesperat pels interessos del Descobridor, i, buscant un territori "amic" on marxar, decidís fer-ho a Portugal, animat pels seus companys d'armes portuguesos vinguts a Catalunya uns anys abans. A més, Portugal li oferia la possibilitat de viure i informar-se en primera persona de tots els descobriments i expedicions que en aquells anys s'estaven fent amb el patrocini de la cort portuguesa.

Acabada la guerra civil, moltes famílies catalanes adictes a la Generalitat marxaren cap a Portugal per tal de lliurar-se de les possibles represàlies del ven-



cedors. També cal tenir present el fet que els partidaris de la Casa d'Urgell (lligada per vincles de parentiu amb la casa reial portuguesa), que amb el Compromís de Casp van veure desaparèixer les seves opcions de governar el país, també deuriem emprendre el camí de l'exili. Per tant, veiem com, al llarg del segle XV, hi ha dues circumstàncies que expliquen la presència catalana a Portugal.

Durant els anys que En Colom estigué a Portugal, participà en nombroses expedicions de descoberta promogudes per la mateixa Corona portuguesa. Queden molts interrogants per resoldre sobre la seva estada allà. Lluís Ulloa ens diu que, a Lisboa, hi degué trobar alguns amics. Sabem que es relacionà amb En Diego d'Azambuja, que a Catalunya fou senyor del castell de Montsoriu i era membre de la casa del rei Joan II, i amb el cosmògraf italià Toscanelli. L'any 1459, aquest personatge conegué els germans Anes (Yañez), Alvar i Alfons, exiliats a la capital toscana, servidors de la Casa de Coïmbra. Aquest fet és molt important perquè, curiosament, són els dos germans que acompanyaren En Colom a Amèrica en el primer viatge. La relació del Descobridor amb els reis Alfons V i Joan II s'explicaria pel casament del Descobridor amb Felipa de Coïmbra, germana del Conestable Pere i néta del comte d'Urgell, matrimoni que tingué lloc cap a 1478 o 1479 i que lligaria el Descobridor amb les corts de Portugal i d'Anglaterra i amb la casa d'Urgell.

Durant la seva estada a Portugal, En Colom tingué accés a la Cort diverses vegades. La primera fou poc després d'arribar, l'any 1478, quan fou rebut per l'aleshores príncep Joan, futur rei Joan II. L'any 1483 fou novament rebut en audiència, exposant al monarca les seves idees sobre la descoberta de noves terres. Ens n'ha quedat que la comissió titllà el projecte colombí d'extravagant i visionari. No obstant això, el rei convocà de nou un consell

format per prelats i persones doctes del regne, però de nou la proposta d'En Colom fou rebutjada. El Descobridor tingué importants aliats a la cort, però, malgrat tots els esforços possibles a favor dels seus interessos, el rei acabà per no acceptar els seus propòsits.

La quarta ponència, titulada "El tercer viatge d'En Colom i Catalunya", va ser a càrrec d'En Jordi Bilbeny, que és, sens dubte, qui ha dedicat més hores i esforços als estudis sobre la catalanitat del Descobridor i la descoberta d'Amèrica. Va parlar de la tornada d'En Colom del seu segon viatge i de la preparació i sortida del tercer. En Bilbeny va explicar que, segons els cronistes, En Colom va arribar a Cadis i se'n va anar directament a Castella, a la Cort a veure els reis. L'Andrés Bernáldez, però, explica que l'Almirall va venir a Aragó i "es va quedar aturat un any i mig a la Cort", per culpa de la guerra amb França. La guerra es va desenvolupar a la frontera i la costa catalanes i el rei, per fer-hi front, es va dirigir a Barcelona, Girona i Figueres. El text d'aquest cronista, volent desvincular la relació del Descobridor amb Catalunya, es contradiu a ell mateix i deixa En Colom sense temps material per poder anar a socórrer el rei en les seves guerres amb França; diu que va tornar a les Índies l'agost del 1497 quan tothom accepta que no va marxar cap a Amèrica fins al maig del 1498.

El 1497 es firma una treva de vuit mesos per mar i per terra amb França. El 4 de juliol, però, el rei Ferran escriu directament al rei Carles de França per recordar-li-ho i per dir-li que els seus vassalls l'han trencada i "han pres forçivolament moltes naus, baleners, caravel·les i altres fustes de vassalls nostres, així a Sicília com a Sardenya, Mallorca, València i Catalunya". Exigeix que tot el que els ha estat pres i "és al port de la vostra ciutat de Marsella" els sigui restituït i s'observi la treva tal com és estipulat. Ja pel març de 1498, els

cònsols de la Llotja de Barcelona preveien "que l'esquadra del rei de França i els corsaris provençals impossibilitarien el comerç per la Mediterrània".

Quan Catalunya ja es preparava per la guerra total, el 7 d'abril va morir En Carles VIII. En Lluís XII va pujar al tron i la situació va canviar radicalment. Amb les negociacions per al tractat final de pau encaminades, En Colom comença a enllestir l'armada, i a les darreries d'aquell mateix mes rep diners "per a les despeses de les Índies". El 5 d'agost Espanya i França signaven el tractat de pau definitiu. A parer d'En Vicens i Vives, "amb la pau a França s'aturava, per algun temps, l'allau de corsaris provençals". La situació política, doncs, sembla explicar i donar sentit a la sortida de l'Almirall cap a les Índies. Segons Bilbeny, si el Descobridor havia quedat encallat a Catalunya per raó de les guerres amb França, és lògic inferir-ne que, en acabar-se aquest conflicte bèl·lic i aturar-se els atacs corsàrics, salpés novament cap a les Índies.

Així, doncs, el rei i la Cort es troben a Catalunya, i és aquí on En Colom és rebut i entretingut per culpa de la invasió francesa dels comtats nord-catalans i de les ràtzies piràtiques a la costa. Després de les guerres amb França, el Descobridor obté la llicència per fer la tercera expedició al Nou Món. A més de ser preparat a Catalunya, aquest viatge va ser gestat per la Cort i la Cancelleria catalanes. Amb tota aquesta informació, n'inferim que, en la documentació manipulada, el nom de "Sevilla" i altres poblacions andaluses suplanta el de "Barcelona", "Girona" i "Figueres", entre d'altres viles catalanes.

Hi ha un altre fet que parla a favor de l'estada a Catalunya d'En Colom: quan es va fer a la vela cap al Nou Món, va ser interferit per les sobredites naus de corsaris francesos. Són diversos els textos que fan palès que tant En Jaume Colom com el seu germà i Almirall Cristòfor

estan involucrats de ple en el conflicte bèl·lic amb França i amb les angúnies militars que es passaven a Catalunya i a Itàlia. Es fa palès, també, en una carta d'En Colom als reis, que aquests dedicaven més esforços al conflicte amb Nàpols i els comtats nord-catalans –com és natural– que no pas al negoci del Nou Món. Tots aquests problemes van retardar la sortida de la tercera expedició, i així s'entenen les paraules queixoses del Descobridor a la Relació del



Tercer Viatge. *Segons ell, en sortir aquesta expedició cap a les terres americanes, es trobava “ben fatigat del meu viatge, que, on esperava trobar descans, quan jo partí de les Índies, se'm doblà la pena”. Se li va doblar la pena perquè va haver de fer front a l'organització de la nova expedició transoceànica i a la invasió francesa de Catalunya.*

Segons En Vicens i Vives, des de començaments de 1497 “catorze naus corsàries eixides de Marsella destruïen i apressaven els vaixells dels venecians, genovesos i catalans”. Sembla evident que les armades de què parlen els cronistes d'Índies, d'una banda, i En Vicens i Vives, de l'altra, són la mateixa, sobretot perquè ambdues fonts se situen en ple conflicte del rei Ferran amb França. Però l'escenari no són les costes luso-andaluses, com presenten els textos adulterats, sinó les mars de Catalunya. Fins i tot el mateix Descobridor

ens informa que les naus de l'estol francès són XIII (nombre que coincideix aproximadament amb les dades d'En Vicenç i Vives i també amb el que deien les cartes del rei Ferran als cònsols de Barcelona).

Per no comprometre la història oficial, els censors van mirar de situar la topada amb les naus corsàries a la costa luso-andalusa. Però aquí es creen diverses contradiccions molt útils a l'hora de verificar la falsedat de certs textos. Així, un cronista ens diu que En Colom va torçar el seu camí acostumat per no topar-se amb certs pirates francesos. Un altre diu que, per evitar-los, va anar a parar a l'illa de Madeira, que es troba a les Açores (on, evidentment, no es troba aquesta illa); però que, alhora, ens indica que abans d'arribar a les Canàries el Descobridor es va aturar en un arxipèlag, que només podia ser el de les Balears.

La història oficial torna a arribar a l'absurd quan ens diu que la trobada amb les naus franceses va ser a la Gomera i que una nau que van prendre els corsaris va ser retornada a terra, amb la seva gent, a la vila gaditana de Rota. Continua dient que allà els va rebre un governador i que la gent va fer una bona rebuda i molta festa a l'Almirall “perquè hi era molt conegut” i perquè n'havia estat veí algun temps. Segons l'Alfonso García Gallo, els càrrecs de virrei i governador eren “desconeguts a Castella i existents, en canvi, a la Corona d'Aragó”. I, segons unes altres fonts, sabem que quan als documents es parla de Madeira, Porto Santo o la Gomera, en realitat es tracta de l'illa de Mallorca.

Finalment, i com a cloenda del Simposi es va passar la pel·lícula d'En David Grau, “L'apropiació del Descobriments d'Amèrica: una qüestió d'Estat?”

JOAN LLORET



ESTARÀS I EL SEU TRESOR

Una de les diverses llegendes sobre pells de bou plenes de monedes d'or enterrades que s'expliquen a les nostres contrades se situa al poblet d'Estaràs del qual la dita diu que "Sota Gàver el trobaràs". Segons diuen els contes dels vells, a l'Edat Mitjana senyorejava la contrada un noble de mal cor que explotava els pagesos i els prenia a bones o a males fins a l'últim diner.

En una ocasió, el noble, a qui la gent del pas anomenava "Malacara" pel seu rostre sinistre (i no deixa de ser curiós que a poca distancia d'Estaràs encara s'hi troben les restes d'un castell anomenat igualment "Malacara"), va tenir informació que a la gent d'Estaràs encara els quedava quelcom de valuós; i juntament amb la seva colla de brivalls va decidir d'anar-hi la pròxima nit a regirar totes les cases del poblet i endur-se tot el que de valor trobessin.

Un dels quals assistien a la reunió, potser no tan dur de cor com la resta, o potser el clàssic traïdor o bocamoll que hi sol haver en totes les reunions, va alertar la gent del poble del que se'ls preparava i aquests en saber-ho varen decidir de posar tot el que de valor els quedava dintre d'una pell de bou i anar-la a enterrar

en un lloc amagat a fi i efecte de salvar-la de la rapacitat d'en Malacara.

Així ho feren i l'endemà a la nit, quan en Malacara i els seus homes en regirar les cases no hi trobaren res de valor, el malvat es va ensumar el que havia passat i enfadat perquè li havia sortit el tret per la culata, va amenaçar de mort la gent del poble en cas que podés descobrir que li havien amagat quelcom.



Per aquest motiu, la gent esporuguida no va anar a desenterrar la pell del bou. El temps anà passant, els que l'havien enterrada i els que sabien on era es moriren sense dir-ho a ningú, i així la pell de bou plena de monedes d'or resta enterrada en algun lloc proper a Estaràs esperant que algú la trobi.

MATEU SOLÉ



DUROS A QUATRE PESSETES

Eh que tothom coneixeu aquesta expressió? Segurament que també l'heu feta servir més d'una vegada; però d'on redimoni ve?

Reculem, anem-nos-en a les darreries del segle XIX quan Barcelona, gràcies al ferrocarril, quedava a quatre passes de casa. Agafàveu la tartrana –a peu també hi podíeu anar– us presentàveu a Cervera i d'allí cap a Barcelona s'ha dit. Eren uns trens ràpids, còmodes i fins i tot luxosos.

Doncs anem-hi, fem companyia a tots uns personatges: els protagonistes de la sonata feta que va donar peu a aquesta dita.

Ja som a Barcelona, baixem del tren i cap a la plaça de Catalunya, on sinó? Es podia muntar un bon sidral. I ja tenim l'amo de cal Capell, el de cal Tella i segurament un tercer perquè, per aquestes proeses, sempre s'anava tres de colla.

–Duros a quatre pessetes! –crijava l'amo Capell.

–Duros a quatre pessetes! –crijava amb igual d'aire l'amo Tella.

–Duros a quatre pessetes de les de la mà al cul! –precisava el nostre tercer desconegut.

Als pobles diuen que som una mica badocs, però puc assegurar-vos que a Barcelona, Déu n'hi do del que en són –perdó, n'eren-i, ben prompte, la tautela amb tres piles de duros de plata, massissos i lluents darrere la qual estaven els nostres tres protagonistes, va quedar envoltada d'incrèduls curiosos.

Qui va ser el primer a trobar quatre pessetes a les butxaques i fer la

prova, no en parlen les cròniques, però sí que aquest es va trobar amb un lleuger impediment: el que havia precisat el tercer protagonista. Resulta que les úniques pessetes vàlides per aquell canvi eren les que representaven la reina Isabel II asseguda i amb el braç penjant de manera que la mà li quedava ben prop d'aquesta part de tanta noblesa i reialesa com la resta de la seva majestàtica figura.

No, no hi havia cap engany. Si els donàveu quatre pessetes de les de “la mà al cul” –aquest bateig també va tenir el seu mèrit– us donaven un duro de veritat, de curs legal. Res de duros “sevillanos” –falsos– que també en corria al·gun i això que llavors no es parlava de màfies de l'est ni de l'oest. L'únic problema era, que si ja era difícil trobar-se quatre pessetes al butxacó de l'armilla, més ho era que aquestes fossin de les de la reina Isabel II, de mal nom, allò que hem dit més amunt.



Déu n'hi do de com s'agombolalava la gent amb les quatre pessetes de plata als dits per fer l'avantatjós canvi! I els nostres tres protagonistes impertèrrits no van desdir fins que les tres piles de duros es van acabar.

Això era abans.

Pel que veig ara està molt de moda que us ofereixin un tracte encara mol més avantatjós. Un tracte que no necessita res a canvi vostre, només que truqueu a un número determinat i allí us indicaran com podeu estalviar-vos la meitat de la factura del telèfon, o com anar a recollir un paquet, un pernil la majoria de les vegades.

La gràcia, per a ells, és que es tracta d'una ensarronada com una casa de pagès. Aquell número resulta que és de pagament i després de tenir-vos penjats al telèfon tanta estona com poden us adoneu que allí no hi ha descompte telefònic, ni paquet, ni pernil, sinó una propera factura telefònica, inflada com mai.

Una innocent padrina que va caure en mans d'un simpàtic jove va estar enganxada mitja hora justa. Certament que va tenir temps d'explicar-li vida i miracles dels seus fills i nets i de la festa que farien amb el pernil. I aneu a saber de què van parlar més amb aquell jove tan simpàtic fins que, al cap de mitja hora justa la conversa es va tallar en sec i la padrina es va

malfiar una mica perquè encara no havia esbrinat on havia d'anar a cercar el pernil. Per un moment va estar temptada de tornar a trucar; però llavors li va venir a l'esment que alguna cosa havia sentit a la televisió d'unes factures que et clavaven pel telèfon si picaves a un número de "mangongo" i es va témer que l'havien ensarronada i això que amb aquell jove -simpàtic i xerraire no pas com el soca del seu home- no van tocar cap tema eròtic i molt menys pornogràfic.

I els duros a quatre pessetes, no hi ha cap Quitxot que en doni avui dia?

Em direu que no pel senzill argument que ara ja no en corre cap d'aquestes dues monedes.

No?

L'altre dia un botiguer em comentava que li havien encolomat més de quatre duros d'aquells darrers que van encunyar: aquells petits i lluents de color groc.

Segurament algú es va equivocar; però com que els feien passar per monedes de deu cèntims, -Déu n'hi do com s'assemblen!- ja podeu veure que de duros a quatre pessetes, res de res.

Ni per equivocació!

JOSEP COMA

CAIXA CATALUNYA 



Tel. 973 53 16 73 - Part. 973 53 16 06 - Av. Mil-lenari, 38 - 25200 CERVERA

Hostal
Jaumet
Fundat el 1890
TORÀ

Ctra. Barcelona-Andorra, s/n
Tel./Fax 973 47 30 77
25750 TORÀ (Lleida)
www.svt.es/caljaumet
e-mail: caljaumet@svt.es



Pells
Sant Ramon

Av. Santuari, 15 - ☎ 973 52 42 43
SANT RAMON